

Kad atveras cietuma vārti

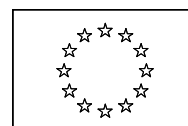
Valmieras cietuma bijušo ieslodzīto iekļaušana sabiedrībā un darba tirgū

Labo piemēru apraksti

Valmiera, 2005-2006

Pētījums veikts par ESF grantu shēmas "Pētījumu veikšana par sociāli atstumto grupu iespējām darba tirgū" līdzekļiem.

Granta Nr. VPD1/ESF/NVA/04/GS/3.1.5.3/0001/0020

Šis dokuments ir veidots ar 75% Eiropas Savienības finansiālu atbalstu no Eiropas Sociālā fonda un 19% Latvijas valsts budžeta finansiālu atbalstu. Par šā dokumenta saturu pilnībā atbild Vidzemes augstskola un tas nevar tikt uzskatīts par Eiropas Kopienas vai Latvijas valsts viedokli.

Vidzemes augstskolas veiktais pētījums „Kad atveras cietuma vārti: Valmieras cietuma bijušo ieslodzīto iekļaušana sabiedrībā un darba tirgū” novērtē ieslodzīto izredzes pārejot no ieslodzījuma uz dzīvi brīvībā par piemēru ņemot Valmieras cietuma gadījumu. Pētījums mērķis bija noskaidrot Valmieras cietuma ieslodzīto sociālās vajadzības un identificēt tās nodarbinātības formas un profesijas, kuras varētu sekmēt veiksmīgāku ieslodzīto iekļaušanos sabiedrībā. Pētījumā tika vērtēta Vidzemes uzņēmēju attieksme un gatavība pieņemt darbā bijušos ieslodzītos. Noslēgumā tika sniegts pārskats par bijušo ieslodzīto integrācijas procesos iesaistīto valsts un pašvaldību institūciju darbību Vidzemes reģionā, identificējot nozīmīgākās problēmas un iespējamus risinājumus institūciju darbības uzlabošanai. Katra pētījuma sadaļa noslēdzās ar rekomendācijām bijušo ieslodzīto nodarbinātības veicināšanai. Teksts tika papildināts ar labo prakšu aprakstiem par ieslodzīto nodarbinātību, nodrošināšanu ar mājokli un tuvinieku iesaistīšanu ieslodzīto pārejas programmās. Labo prakšu piemēri Pētījuma tika integrēti pētījuma tekstā, lai labāk kontekstualizētu līdzšinējo pētījumu un ieviestu pasākumu rezultātus, kā arī palīdzētu izvēlēties Latvijas situācijai piemērotus risinājumus bijušo ieslodzīto resocializācijas jomā. Šajā dokumentā atsevišķi apkopoti pētījumā iekļautie labo prakšu piemēri par nodarbinātības stimuliem ieslodzījuma vietās, uzņēmēju iesaistīšanu ieslodzīto nodarbinātībā, kā arī valsts, pašvaldības un vietējās kopienas iniciatīvām bijušo ieslodzīto iekļaušanā.

Pētījuma veicējs:

Vidzemes augstskola

Pētījuma finansētāji:

Eiropas Savienības finansējums caur ESF grantu shēmu „Pētījumu veikšana par sociāli atstumto grupu iespējām darba tirgū” (vienotā programmu dokumenta aktivitāte Nr. 3.1.5.3. Granta Nr. VPD1/ESF/NVA/04/GS/3.1.5.3/0001/0020

Rūdas vidusskola un Īlas cietums Norvēģijā.

Satura radītājs

<i>Motivējošie stimuli ieslodzījuma vietās</i>	6
<i>Uzņēmēju iesaistīšana ieslodzīto nodarbinātībā</i>	9
<i>Valsts, pašvaldības un vietējās kopienas sadarbība bijušo ieslodzīto iekļaušanā</i>	12
Ieslodzītā sagatavošana atbrīvošanai	12
Uz kopienu orientēta reintegrācija Kanādā.....	13
Bijušo ieslodzīto nodrošināšana ar pajumti	16
Tuvinieku iesaistīšana ieslodzīto pārejas procesā.....	18

1. attēls. Pētījuma struktūra.

LABO PIEMĒRU APRAKSTI

<p>Motivējošie stimuli darbam ieslodzījuma vietās.</p> <p>Kā piešķirt jēgu darbam ieslodzījumā – Anglijas pieredze.</p> <p>Ieslodzīto darba organizācijā Norvēģijas cietumos.</p> <p>Dienas atbrīvojumu lietošana Norvēģijas cietumos.</p>	<p>Motivācijas veidi uzņēmējiem pieņemt darbā bijušos ieslodzītos.</p> <p>Tilts nodarbinātībai brīvībā – Brasas cietuma piemērs.</p>	<p>Valmieras probācijas dienesta TSV informatīvi motivējošā programma personām, kuras gatavojas atbrīvoties no ieslodzījuma „Mājupceļš”</p> <p>Vietējā līmeņa reintegrācijas un nodarbinātības programmas Džona Hovarda biedrībā.</p> <p>Menonītu centrālās komitejas programmas bijušo ieslodzīto nodarbinātības veicināšanā.</p> <p>Piemēri bijušo ieslodzīto nodrošināšanai ar pajumti.</p> <p>Tuvinieku iesaistīšanas bijušo ieslodzīto pārejas procesā.</p>
--	--	--

Motivējošie stimuli ieslodzījuma vietās

Lai palielinātu ieslodzīto nodarbinātības efektivitāti ieslodzījuma vietās, būtiska ir ieslodzīto motivēšana darbam. Ieslodzījuma vietu nodarbinātības eksperte Urzula Smārta norāda uz nepieciešamību radīt motivējošus stimulus, kas nav saistīti tikai un vienīgi ar atalgojumu. Tie pat var būt svarīgāki, nekā pamatizpeļņa. Līdzīgi motivācijas nepieciešamība darbam ir būtiska arī nokļūstot brīvībā un objektīvu apsvērumu dēļ (pārbaudes laiks darbā, nepietiekama pieredze, zināšanas, kompānijas relatīvi zemie ienākumi u.c.) tikai alga nevar būt atbilstoša potenciālā darbinieka ekspektācijām. Tādēļ ir būtiski, lai atalgojums tiktu piedāvāts paketē ar citām privilēģijām darba vietā vai pamudinājumiem.

2. attēls. Motivējošie stimuli ieslodzījuma vietās.

Motivējošie stimuli ieslodzījuma vietās

Motivējošie stimuli ieslodzījuma vietās Eiropā un ASV visbiežāk ir:

- Labāki sadzīves apstākļi, proti, ērtāka cietuma kamera;
- Vairāk telefona karšu;
- Vairāk iespēju nedēļas nogalēs doties no cietuma pie ģimenes;
- Iespēja vairāk uzkrāt algas kontā, kas būs pieejams pēc atbrīvošanās.
- Iespēja tikt ātrāk atbrīvotam no ieslodzījuma vietas.

Avots: Smartt, 2002.

3. attēls. Kā piešķirt jēgu darbam ieslodzījumā – Anglijas pieredze.

Kā piešķirt jēgu darbam ieslodzījumā – Anglijas pieredze.

Viena no lielākajām problēmām ieslodzīto nodarbināšanai cietumos ir tā, ka ieslodzīto darbs nav produktīvs. Bijušo ieslodzīto darba produktivitāti mazina ilgie darba pārtraukumi, vāja disciplīna, pavirša apiešanās ar darba rīkiem, apzināta darba inventāra bojāšana utml.

Mūsdienīgs kopienu reintegrāciju programmu redzējums uzsver ieslodzītā pienākumu atmaksāt sabiedrībai par savu padarīto noziegumu, kamēr viņš vēl atrodas ieslodzījumā. Savu atmaksu sabiedrībai ieslodzītais var sniegt ar savu darbu, tomēr ir svarīgi, lai šim darbam piemistu sociālā lietderība, kas mudinātu strādātāju uz ētisku un mērķtiecīgu rīcību. Tas nozīmē, ka darbam ieslodzījumā jārada saistība ar sabiedrisko labumu, tādējādi piešķirot tam jēgu. Šāds darbs palīdzēs saglabāt ieslodzītā motivāciju strādāt un reizē atvieglos lielās ieslodzījuma vietu uzturēšanas izmaksas.

Tieši šādu recepti, apvienojot ieslodzīto altruistiskos dzinulus ar cietuma ražotņu reālajām iespējām, izdevās izstrādāt Ziemeļsaseksas maģistrātei Margaretai Karejai, Margareta bija iepriekš strādājusi labdarības organizācijā *Inside Out Trust*, kuras mērķis bija palīdzēt redzes invalīdiem Malavi iegūt šujmašīnas, lai tie varētu ražot un realizēt savu produkciju. Tika uzsākta kampaņa, kurā Anglijas un Velsas iedzīvotāji ziedoja veco šūšanas tehniku Malavi iedzīvotājiem. Tehnika tālāk tika nodota cietuma darbnīcai, kur tā tika salabota un pēc tam sūtīta uz Malavi. Kampaņas ietvaros Veselības dienests ziedoja ratiņkrēslus bērniem ar kustību traucējumiem Kenijā.

Avots: Stern 2005: 9.

4. attēls. Ieslodzīto darba apmaksā Norvēģijas cietumos.

Ieslodzīto darba organizācija Norvēģijas cietumos

Norvēģijā soda izciešanas vieta vadība ir atbildīga par darba nodrošināšanu ieslodzītajiem, ja vien viņi nav nodarbināti ar citām aktivitātēm, piemēram, mācībām.

Ja ieslodzītais atsākās no darba bez noteikta pamatojuma, tas tiek uzskatīts par cietuma noteikumu par darbu neievērošanu. Šajā gadījumā ieslodzītais tiek disciplināri sodīts un /vai tam tiek samazināta ikdienas samaksa. Uz 01.01.2005 tā bija 50 NOK=4.20 Ls. Šo likmi ik gadu nosaka Norvēģijas Labošanas iestāžu vadība. Par cietumam nozīmīgu darbu reģionālās cietuma pārvaldes direktors var pieņemt lēmumu par piemaksu. Izmaksājamā naudas summa tiek samazināta, ja ieslodzītais nav ieradies darbā vai viņa darbs ir bijis neproduktīvs. Darbs cietumos parasti tiek apmaksāts kā dienas darbs ļoti reti kā gabaldarbs. Naudas izmaksas notiek reizi 14 dienas ieslodzītā kontā. Nopelnītā nauda ir atbrīvota no nodokļiem. Produktu iegādei ieslodzītie drīkst izmantot vienīgi cietumā nopelnīto naudu. Privāto līdzekļu izmantošana apģērba, apavu vai cietuma kameras aprīkojuma iegādei pieļaujama ar īpašu atļauju.

Bijušo ieslodzīto gatavību darbam pēc ieslodzījumu var veicināt arī ar t.s. dienas atbrīvojumu (DA) palīdzību, tajos gadījumos, kur valsts likumdošana to pieļauj. Dienas atbrīvojuma ietvaros ieslodzītais var apmeklēt skolu vai strādāt ārpus cietuma teritorijas.

5. attēls. Dienas atbrīvojumu lietošana Norvēģijas cietumos.

Dienas atbrīvojumu prakse – pretī vieglākai integrācijai darba tirgū

Norvēģijas cietumos ir atļauti t.s. *dienas atbrīvojumi* – laiks, kurā ieslodzītie var apmeklēt skolu vai darbu ārpus cietuma. DA laikā ieslodzītais uzturas vai nu cietumā vai t.s. pusceļa mājā (*half-way house*). Dienas atbrīvojumi tiek piešķirti cietumniekiem, kuri ieslodzījuma vietā pavadījuši 1/3 no sava soda izciešanas laika. Lēmumu par dienas atbrīvojumu piešķiršanu pieņem cietuma vadība. Ja ieslodzītais atrodas cietumā ilgāk par 10 gadiem vai viņš cietumsodu izcieš pastiprinātā režīma labošanas iestādē, lēmumu par dienas atbrīvošanu pieņem attiecīgā cietuma reģiona pārvalde. DA pielāgo ne ilgāk kā gadu. Mācību gadījumā – līdz 2 gadiem.

Izdevumus, kas saistīti ar ieslodzītā izdevumiem DA laikā, piemēram mācības, transporta izdevumi, ieslodzītais sedz pats no savas dienas samaksas, kas nopelnīta cietumā. Ja izdevumi ir lielāki, viņam ir tiesības griezties ar lūgumu par izdevumu segšanu Sociālās nodrošinātības iestādē.

Gadījumā, ja ieslodzītajam ir piešķirts DA saistībā ar darbu un šo darbu atrod cietuma vadība, tad ceļa izdevumus uz darbu sedz no savas algas. Šajā gadījumā ieslodzītais slēdz līgumu ar darba devēju, kurā atrunā darba samaksu. Šo līgumu pārbauda cietuma administrācija un naudu izmaksā cietums. Cietumam ir tiesības no ieslodzītā darba samaksas atskaitīt naudu par ieslodzītā ēdināšanu. Ja ieslodzītais pats ir tiesīgs iegādāties pārtiku un gatavot ēst, tad viņam šo naudu neatskaita. Pārējā nauda tiek pārskaitīta uz ieslodzītā kontu, kas pēc viņa atbrīvošanas viņam tiek izmaksāta. No šī konta iespējams pārskaitīt naudu, lai segtu transporta izdevumus, uzturēšanās izmaksas un pabalstu bērniem.

Uzņēmēju iesaistīšana ieslodzīto nodarbinātībā

Uzņēmējiem pret bijušo ieslodzīto nodarbināšanu pastāv aizspriedumi. Lai arī aizspriedumi un stereotipi ir grūti maināmi, darba tirgus tendences liek domāt par neizmantotām iespējām darbinieku piesaistīšanā.

Kā jau konstatēts Latvijā un ārvalstīs veiktajos pētījumos, nodarbinātība ieslodzījuma vietās ir cieši saistīta ar nodarbinātību pēc ieslodzījuma, jo strādājot ieslodzījuma vietās notiesātie var mācīties, uzturēt un pilnveidot savas darba prasmes, kas viņiem palīdzētu konkurēt darba tirgū. Tomēr ar profesionālo sagatavošanu vien nepietiek. Nodarbinātībā ļoti nozīmīgas arī šādas prasmes: problēmu risināšana, kritiskā domāšana, precizitāte, sadarbošanās ar darba biedriem, citu cilvēku viedokļu un jūtu respektēšana, kā arī izturēšanās pret varas iestāžu pārstāvjiem. Ir noskaidrojies, ka nodarbinot zema statusa un zemi atmaksātus nodarbinātos, darba devēji augstāk par profesionālajām iemaņām vērtē saskarsmes prasmes un tādas īpašības kā godīgumu, atbildības sajūtu, pozitīvu attieksmi pret darbu, uzticēšanos. Līdz ar to, paralēli profesionālajiem pasākumiem, liels uzsvars liekams uz kognitīvo un sociālo saskarsmes spēju izkopšanu.

Lai palielinātu ieslodzīto izredzes iesaistīties darba tirgū jau ieslodzījuma vietās ir jāstrādā kopā valsts, pašvaldību, privātajām, nevalstiskajām organizācijām un sadarbībā jāiesaista arī ieslodzītā ģimenes locekļi. Darba devēji būtu gatavi aktīvāk iesaistīties bijušo ieslodzīto nodarbināšanā, ja saņemtu valsts atbalstu – subsīdijas, nodokļu atvieglojumus, iekārtu apdrošināšanā, kā arī iespēju izmantot cietuma teritorijā esošo infrastruktūru.

6. attēls. Motivācijas veidi Latvijas uzņēmējiem pieņemot darbā bijušos ieslodzītos.

Kas motivētu Latvijas darba devējus pieņemt darbā bijušos ieslodzītos?

- Papildus atlīdzība uzņēmumam par bijušā ieslodzītā nodarbināšanu (79%) un subsidēto darba vietu nodrošināšana (79%).
- Nodokļu atvieglojumi (75%) un atbilstoša darbinieka bezmaksas pārkvalifikācija uzņēmuma vajadzībām (75%).
- Darba inventāra apdrošināšana no valsts puses (63%).

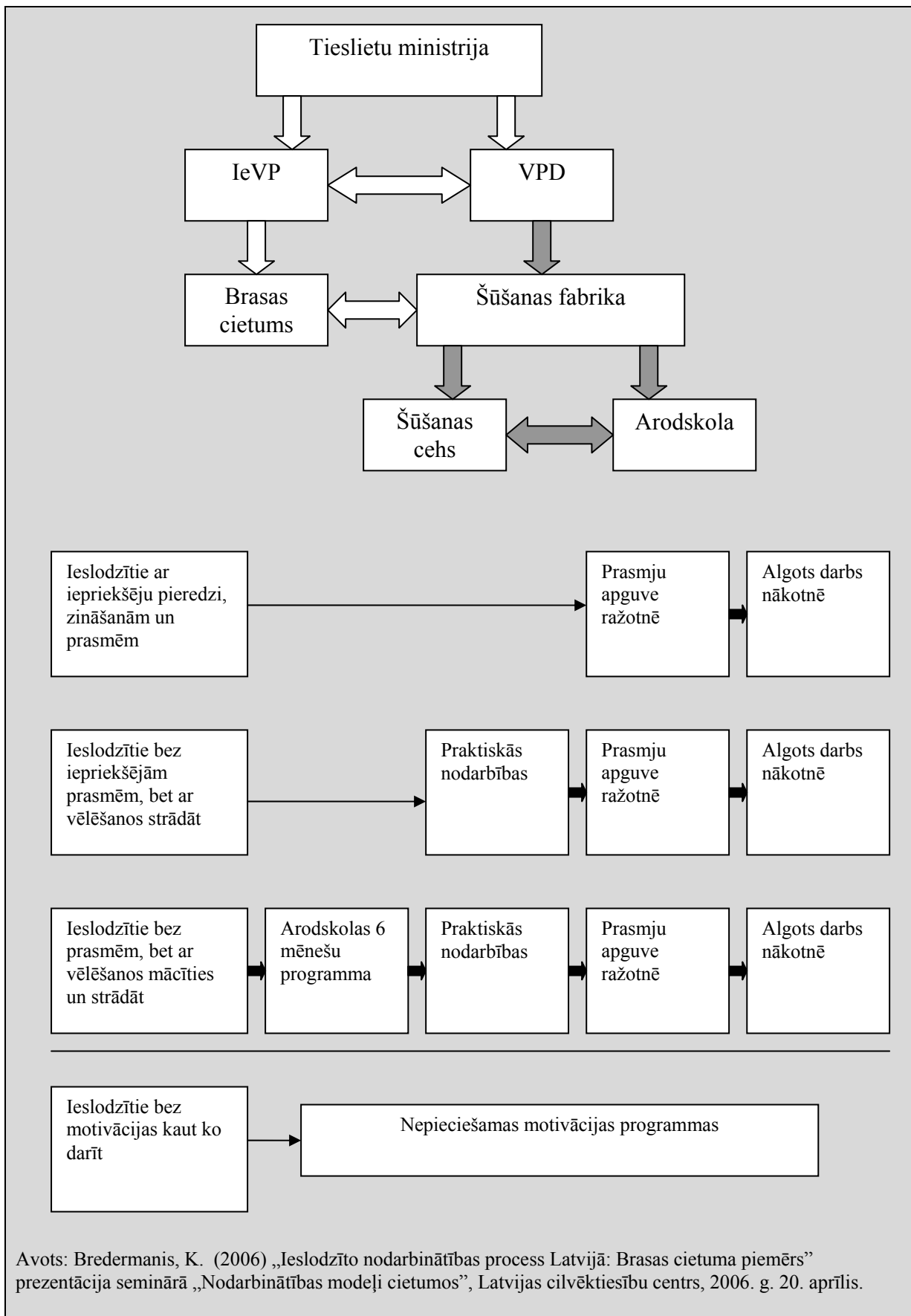
Avots: TNS: 2005

Ideālais modelis būtu, ja darba devējs ieslodzījuma vietās būtu kā tilts tālākajai nodarbinātībai brīvībā: vai nu iesaistītu savās ražotnēs ārpus ieslodzījuma vietās vai palīdzētu ar darba atrašanu, sniegtu rekomendācijas par darbinieku utt.

7. attēls. Tilts nodarbinātībai brīvībā. Brasas cietuma piemērs.

Ieslodzīto nodarbinātība Brasas cietumā

Kopš 2005. gada Brasas cietumā darbojas šūšanas fabrika, kurā ražo darba apģērbu Latvijas tirgum un sporta apģērbus pēc Eiropas ražotāju pasūtījuma. Cietumā iekārtotas 70 ES standartiem atbilstošas darba vietas. Cietumā darbojas arodskola, kurā izglītojamās apgūst teorētiskās un praktiskās zināšanas, kuras iespējams stiprināt strādājot ražotnē. Cietums nodrošina telpas apsardzi un piedalās personāla atlasē. Uzņēmums „Brasa” iekārtoja telpas, uzstādīja iekārtas un nodrošina prasmju apguvi un profesionālo izglītību ieslodzītajiem. Strādājot ieslodzītie var iegūt arodu, attiecību veidošanas pieredzi ar darba devēju, kā arī iegūt algas uzkrājumus dzīvei brīvībā. Profesionālās sagatavošanas cikls Brasas cietumā veidots ņemot vērā ieslodzīto iepriekšējo pieredzi, zināšanas, kā arī motivāciju un vēlēšanos strādāt. Ražotnes vadītājs Kristiāns Bredermanis uzskata, ka sadarbojoties ar Probācijas dienestu motivācijas un izglītības programmu izstrādē un ieviešanā būtu iespējams veidot arī rehabilitācijas centru pēc-penitenciārajā fāzē. Daži bijušie ieslodzītie turpina darbu ražotnē arī pēc atbrīvošanas.

Valsts, pašvaldības un vietējās kopienas sadarbība bijušo ieslodzīto iekļaušanā

Ieslodzītā sagatavošana atbrīvošanai

Lai jau laikus sagatavotos darbam ar potenciālajiem klientiem un iegūtu priekšstatu par pieeju darbā ar klientu, Probācijas dienesta Valmieras nodaļa ir izstrādājusi īpašu informatīvi motivējošo programmu Valmieras cietumā. Šīs programmas ietvaros dienesta darbinieki 6 mēnešus pirms ieslodzītā soda izciešanas beigām strādā ar ieslodzītajiem, ar noteiktu anketu palīdzību izzinot katras personas tās sociālās problēmas, kas radītu šķēršļus, lai persona varētu atgriezties sabiedrībā un darba tirgū. Pēc tam, nolasot datus no anketām un saredzot tās ieslodzīto problēmas, kas būtu novēršamas, tiek meklētas iespējas un alternatīvas, lai arī pati ieslodzījumā esošā persona apzinātos, saprastu un piekristu sadarboties, lai sasniegtu mērķi – spētu integrēties sabiedrībā, neatgriežoties uz noziedzīgā ceļa.

8. attēls. Mājupceļš - Valmieras probācijas dienesta TSV informatīvi motivējošā programma personām, kuras gatavojas atbrīvoties.

Mājupceļš

Valsts probācijas dienesta Valmieras teritoriālajā struktūrvienībā personām, kuras izcieš sodu Valmieras cietumā piedāvā 2 informatīvi – motivējošās programmas „Mājupceļš – I” (personām, kuras gatavojas atbrīvoties nosacīti pirms soda termiņa beigām) un „Mājupceļš – II” (personām, kuras atbrīvosies pēc soda termiņa beigām).

Programma virzīta uz to, lai pirms atbrīvošanās motivētu līdzdarbībai notiesātās personas, lai tās apzinās savas problēmas un spēj veiksmīgi integrēties sabiedrībā.

Programma ir sadalīta divās daļās, kur sākotnējais posms ir grupas nodarbība. Tajā persona veic savu sociālo vajadzību pašnovērtējumu par tādām jomām kā - dokumenti, dzīvesvieta, izglītība, nodarbinātība, stāvoklis ģimenē, laulība, brīvais laiks un atpūta, paziņu loks, atkarības, veselība, nākotnes plāni, finanšu līdzekļi un materiālās vērtības. valsts un pašvaldību sociālās garantijas. Lai nodrošinātu ieslodzītā atsaucību, intervēšanas laikā netiek skarts viņa kriminālās pieredzes aspekts.

Noslēdzošā daļa ir individuālās tikšanās, kuras laikā notiesātā persona izvērtē savu personīgo situāciju un ar amatpersonas palīdzību plāno izmantot valsts, tai skaitā Valsts probācijas dienesta, pašvaldību un citu institūciju esošos palīdzības resursus.

Uz kopienu orientēta reintegrācija Kanādā

Tiesu vara Kanādā ir sadalīta starp federālajām un desmit provinču varas iestādēm. Vairums tradicionālo cietuma programmu tiek realizētas federālajā līmenī, bet provinces pārrauga probācijas programmas. Līdzās formālajām cietuma programmām, kurās piedāvā kognitīvo prasmju un dzīves iemaņu apguvi, kā arī profesionālo sagatavošanu, pastāv virkne kopienu realizētu programmu. Vairāku NVO darbībā atrodami veiksmīgi piemēri, kā, iesaistoties uzņēmējdarbības sektoram, iespējams reintegrēt bijušos ieslodzītos kopienās un darba tirgū.

Provinču cietumi Kanādā ietilpst provinču jurisdikcijā un tajos ieslodzīti likumpārkāpēji, kuri notiesāti uz laiku līdz diviem gadiem. Vidējais ieslodzījuma termiņš vairumā provinču cietumu ir trīs līdz seši mēneši. Tā kā vidējais ieslodzījuma termiņš ir tik īss, provinču cietumos realizē maz programmu. Visbiežāk vietējās organizācijas iesaistās tādu programmu izstrādē un realizēšanā, kas tiek uzsāktas cietumā, bet pēc ieslodzītā atbrīvošanas var turpināties brīvībā.

9. attēls. Vietējā līmeņa reintegrācijas un nodarbinātības programmas – Džona Hovarda biedrības piemērs.

Džona Hovarda biedrība

Dažās Džona Hovarda biedrības iestādēs darbinieki piedāvā obligātu konsultēšanu personām, kas drīzumā atbrīvojas no provinču cietumiem pieaugušajiem, kā arī pirms termiņa atbrīvotajiem, nosacīti atbrīvotajiem un agrāk ieslodzītajām personām, ēnu dienas dažādās profesijās, CV un darba intervijas sagatavošanu. Ir organizācijas, kas piedāvā plašas nodarbinātības iniciatīvas, kurās 8 līdz 26 nedēļu garās nodarbinātības programmās likumpārkāpēji un noziedzības riska grupas personas paaugstina savu pašvērtējumu, tajā pašā laikā labāk apzinoties savu personīgo izvēli un atbildību nodarbinātības aspektā. Sagaidāms, ka šajā programmā iesaistītie piedzīvos panākumus darbā, nodrošinās pozitīvas atsauksmes par savu darbu, iegūs vērtīgas prasmes dažādās nozarēs (mežsaimniecībā, viesmīlības nozarē un celtniecībā).

Bez tam daudzas biedrības iestādes sniedz padomus un atsauksmes, atbalstot bijušos ieslodzītos kontaktējoties ar citām organizācijām, gadījumos, kad radušās finansiālas vai nodarbinātības problēmas, apmeklē federālos cietumus, provinču cietumus, piedalās atbrīvošanas plānošanā, konsultē ģimenes, piedāvā transporta pakalpojumus ģimeņu nogādāšanā uz federālajiem cietumiem, organizē sievu un radnieku grupu vizītes.

Dž. Hovarda biedrības projekts „Atveseļošanās nodomi”

Viena no Džona Hovarda biedrības iniciatīvām ir „Atveseļošanās nodomu projekts”. Tā ir kopienā realizēta ieslodzījuma alternatīvas programma, kuras mērķis veicināt paša likumpārkāpēja apzinīgumu, apelējot pie kopienas drošības un upura vajadzībām. Balstoties uz šīs programmas principiem radīti šādi pakalpojumi: individuālā un ģimenes konsultēšana, atsaukšanās uz sociālā dienesta palīdzību, nodarbinātības iespējas, advokāta palīdzība krimināltiesu sistēmā, informēšana par ieslodzījuma un attaisnošanas iespējām. Izmantojot daudznozaru pieeju, balstoties uz kopienu partnerattiecībām un provinču atbalstu, programmas ietvaros iespējams daudzpusīgs pakalpojumu piedāvājums.

Lai sniegtu palīdzību pārējas posmā no cietuma uz darbu, šī programma piedāvā visaptverošu rakstprasmes un izglītības palīdzības programmu aizturētajām personām, kas atrodas provinces iepriekšējās aizturēšanas centrā. Šī programmas mērķis ir sniegt iespēju aizturētajiem apgūt lasīšanas, rakstīšanas un matemātikas prasmes, kas viņiem būs nepieciešamas, dzīvojot sabiedrībā. Bez tam rakstprasmes programma piedāvā arī teātra un dzīves prasmju apguvi kopienā un citās iestādēs.

Šī programma piedāvā arī atbalstu nodarbinātībā, piedāvājot pirmsnodarbinātības novērtējumu, atsauksmes potenciālajiem darba devējiem, kā arī (profesionālo) sagatavošanu, palīdzību CV rakstīšanā un sagatavošanos darba intervijai.

Sīkāk par pirmsnodarbinātības pasākumiem bijušajiem ieslodzītajiem:
http://www.sgc.gc.ca/publications/corrections/pdf/199810b_e.pdf

Sīkāk par projektu „Atveseļošanās nodomi”:
<http://www.sfu.ca/crj/>.

Menonītu centrālās komitejas pieredze bijušo ieslodzīto nodarbinātības veicināšanā

Kā vēl vienu piemēru var minēt bezpeļņas organizāciju praksi attīstīt savas potenciālās iespējas darboties kā rekrutēšanas iestādēm, kā arī sadarboties ar vietējiem uzņēmējiem piedāvājot viņiem kvalificētu darbaspēku, kas sagatavots ar pašas organizācijas spēkiem. Viena no šādām organizācijām ir Menonītu centrālā komiteja. Nodarbinātības prasmju programmas ietvaros Menonītu centrālās komitejas darbinieki piedāvā dzīves prasmju grupas apmācību nodarbības apvienojumā ar specifisku prasmju apguvi. Šī programma veidota pieaugušajiem, kam nav karjeras uzsākšanas prasmju un kam nepieciešams izstrādāt nodarbinātības/ karjeras plānu. Daži no programmas dalībniekiem vispār nav nekad iepriekš strādājuši, citiem ir neliela pieredze īstermiņa darbos, citiem savas iepriekšējās sodāmības vai cita veida konfliktiem ar likumu dēļ nepieciešams ko būtiski izmainīt savā dzīvē.

Programmas ietvaros personas iegūst kompetenci šādās jomās: *komunikācija: lasīšana, rakstīšana, klausīšanās un runāšana; lēmumu pieņemšana: atbilstoši konkrētai darba vietai identificēt, novērtēt un realizēt lēmumus; atbildība: uzdevumu prioritizācija un apņemšanās izpildīšana; pozitīva attieksme: rūpēšanās par savu veselību, intereses un iniciatīvas izrādīšana par projektiem; starppersonu prasmes: citu cilvēku domu, uzskatu un atšķirību respektēšana, atgriezeniskās saites pieņemšana un sniegšana; pozitīvs paštēls: savu stipro pušu atzīšana, pašcieņas veidošana; spēja adaptēties un pielāgoties: alternatīvu veidu atrašana mērķa sasniegšanai un uzdevumu izpildei, reaģēšana uz konstruktīvu savas darbības vērtējumu; entuziasms un motivācija: neatlaidība, reaģēšana uz izmaiņām; organizatoriskās prasmes; ievads datorprasmēs, lasīšanas izpratne, pareizrakstība un rēķinātprasme.*

Vairāk par Menonītu programmu var lasīt:

<http://www.mmc.org/canada> un <http://www.ofe.ca/>.

Bijušo ieslodzīto nodrošināšana ar pajumti

Lai nodrošinātu bijušo ieslodzīto ar mājokli, tiek realizētas šādas pieejas:

- 1. Ieslodzītais nevar atstāt cietumu pirms viņam nav nodrošināts mājoklis.*
- 2. Nodrošināšana ar pagaidu mājokli kalpo kā stimuls, lai ieslodzītais piedalītos narkotiku vai alkohola atkarību ārstēšanas programmās.*
- 3. Mājoklis bijušajiem ieslodzītiem tiek nodrošināts kompleksu pārejas pakalpojumu programmas ietvaros. Šajā gadījumā katram ieslodzītajam pirms atbrīvošanas tiek izstrādāts pārejas plāns, kurā iesaistīti cietuma administrācijas, probācijas, kā arī nevalstisko organizāciju un pašvaldības sociālo dienestu pārstāvji, kas arī palīdz ieslodzītajam jau laikus sameklēt mājokli (Rodriguez, Brown, 2003: 4).*

Visos gadījumos cietuma administrācijai un probācijas dienestam jau laicīgi jāapzin atbrīvojamo ieslodzīto vajadzības pēc mājokļa un jāiesaista pašvaldību dienesti un nevalstiskās organizācijas, kas palīdzētu mājokli sameklēt. Kā parāda novērojumi, ieslodzīto vajadzība pēc mājokļa ir ļoti aktuāla. No 65 Valmieras cietuma aptaujātajiem 17 (27%) mājokļa nebija vispār, bet 10 (16%) situāciju ar dzīves vietu raksturoja kā nestabilu. Tomēr ieslodzītie ne vienmēr spēj paredzēt, ka pēc atbrīvošanas viņiem nebūs stabilas dzīves vietas, tādēļ ar laiku vēlams izstrādāt kompleksas pārejas programmu, kuras ietvaros var paredzēt arī pagaidu dzīvokļu piešķiršanu tiem ieslodzītajiem, kuriem šāda palīdzība būtu objektīvi nepieciešama.

11. attēls. Piemēri bijušo ieslodzīto nodrošināšanai ar pajumti.

Bijušo ieslodzīto nodrošināšana ar pajumti

Bijušos ieslodzītos ar mājokli nodrošina tad, ja viņš (viņa) piedalās korekcijas un rehabilitācijas programmās. Tāpēc nodrošināšana ar mājokli parasti ir tikai viena daļa no kompleksas pārejas programmas no ieslodzījuma brīvībā. Tā piemēram, Sanfrancisko pagaidu dzīves vietas meklēšana bijušajiem ieslodzītajiem notiek tikai tādā gadījumā, ja ieslodzītais iziet narkotiku atkarības ārstēšanas programmas kursu.

Rodailendas Korekcijas departaments projekta ietvaros nodrošina *kompleksu ieslodzīto pārejas plānu* 200 ieslodzītajiem gadā. Tiem, ieslodzītajiem, kuriem objektīvi nepieciešams mājoklis tiek piedāvāts īrēt dzīvokļus. Programma sedz daļu no dzīvokļa īres maksas, kuru bijušais ieslodzītais vēlāk atmaksā kā aizņēmumu.

Merilendas štata Baltimoras ieslodzītie var iesaistīties Pārejas partnerības iniciatīvas programmā, kuras ietvaros viņi var iegūt pagaidu dzīvokli uz diviem mēnešiem. Par dzīvokļa īri viņi maksā no stipendijas, kuru saņem piedaloties mācību programmā. Mācību programmas mērķis ir iemācīt un motivēt bijušos ieslodzītos ekonomiski izmantot savā rīcībā esošos līdzekļus, lai viņi varētu uzsākt patstāvīgu dzīvi. Programma tiek finansēta no ASV Federālā budžeta ieslodzīto pārejas programmām paredzētajiem līdzekļiem.

Tenesī štata Korekcijas departaments realizē divu gadu pārejas programmu 300 ieslodzītajiem gadā. Programma iesākas jau ieslodzījuma vietās ar sešu mēnešu kognitīvo prasmju treniņu, atkarību ārstēšanu un darba gatavības prasmju paaugstināšanu. Pēc iznākšanas no cietuma ieslodzītais sešus mēnešus strādā un turpina piedalīties citās departamenta programmās atkarībā no vajadzībām.

Visai izplatītas pasaulē ir t.s. „pusceļa mājas” (*half-way houses*), kurās bijušais ieslodzītais uzturas, kamēr iegūst patstāvīgus ienākumu avotus un var pats nodrošināt savu dzīvi. Pusceļa māju darbības organizācija ir dažāda. Dānijā visā valstī darbojas 8 pusceļa mājas, kuras izveidojis Valsts probācijas dienests. Šīs mājas tiek finansētas no valsts budžeta. Kopā uzturas aptuveni 200 klienti. Paralēli izveidotas pusceļu mājas, kuras finansē pašvaldības.

Avots: Rodriguez, Brown, 2003.

Tuvinieku iesaistīšana ieslodzīto pārejas procesā

Tuvinieku loma var būt atbalstoša pārejai no ieslodzījuma brīvībā. Tuvinieki var nodrošināt emocionālo atbalstu, kā arī palīdzēt apmierināt bijušo ieslodzīto pirmās nepieciešamības. Ir novērots, ka tuvinieku atbalsts un aktīva līdzdalība var palīdzēt atbrīvoties no atkarībām un palielināt atkarību ārstēšanas programmu efektivitāti. Daudzas b/a iestādes sadarbībā ar probācijas dienestiem un SRC īsteno kopīgas programmas, kas paredz tuvinieku iesaistīšanu bijušo ieslodzīto pārejas procesā. Viens no pēdējo gadu sekmīgākajiem projektiem ir kompleksā ieslodzīto pārejas programma „Zaļā gaisma”, ko īsteno Ņujorkas štata korekcijas dienests ASV.

12. attēls. Tuvinieku iesaistīšana bijušo ieslodzīto pārejas procesā.

Tuvinieku iesaistīšana pārejā no ieslodzījuma brīvībā. Projekta „Zaļā gaisma” pieredze.

Pilotprojekta „Zaļā gaisma” („*Greenlight*”) mērķis bija iesaistīt ieslodzīto ģimenes locekļus ieslodzīto veiksmīgai integrācijai likumpaklausīgā sabiedrībā. Projekts tika uzsākts 2002. gadā Ņujorkā Veras Institūta (*Vera Institute*) un Ņujorkas štata Korekcijas dienesta sadarbības rezultātā. Projekta dalībnieki bija 349 dažādu vecumu vīrieši, pārsvarā afroamerikāņi un latīņamerikāņi. Projekta ietvaros darbojās trīs programmas. Pirmā programma bija paredzēta pāriem un galvenā uzmanība tajā tika veltīta partnerattiecību sakārtošanai. Otra programma bija orientēta uz vecākiem ar ģimenēm un tajā galvenā uzmanība tika veltīta ieslodzītā un viņa bērnu attiecībām. Trešās programmas ietvaros ieslodzītajam bija ļauts kontaktēties ar personu, kas varētu atbalstīt viņu pēc iznākšanas no cietuma. Ieslodzīto un viņu tuvinieku tikšanās tika organizētas Kvīnsas korekcijas iestādes kafetērijā reizi nedēļā četras nedēļas pēc kārtas. Šīs tikšanās ieslodzīto grupai līdz 5 cilvēkiem vadīja divi cietuma administrācijas darbinieki, kuri bija apmācīti sociālajam darbam ar ģimenēm.

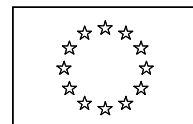
Veras institūta pētnieki M. Bobits un M. Nelsons (2004) apraksta Zaļās gaismas projekta un citu līdzīgu projektu realizēšanas problēmas un iespējamus risinājumus. Pirmais nosacījums šāda projekta realizācijai ieslodzījuma vietā ir cietuma administrācijas nostāja un reālās iespējas. Jāņem vērā, ka Kvīnsas korekcijas iestāde ir atvērta tipa brīvības atņemšanas iestāde. Lai izvairītos no nelegālajiem pienesumiem, Zaļajai gaismai līdzīgas programmas pasaulē tiek realizētas arī ārpus cietuma vārtiem, kad ieslodzītie ir jau atbrīvojušies un viņu „cietuma sapņi jau izsapņoti.” Nosakot ieslodzītā piemērotību programmai, jāizvērtē vai kontakts ar tuviniekiem vispār ir vēlams, jo daudzi ieslodzītie savulaik vardarbīgi izturējušies pret saviem ģimenes locekļiem vai arī ģimenes locekļi vardarbīgi izturējušies pret viņiem. Svarīgs jautājums šādu programmu realizācijā ir vai veidot kopīgas tikšanās vai arī runāt atsevišķi gan ar ieslodzīto, gan viņa tuviniekiem. Programmas realizētāji uzskata, ka attaisnojas šī jauktā pieeja, jo ieslodzītajam un viņa ģimenei parasti ir dažādi viedokļi par dzīvi pēc atbrīvošanas, tādēļ būtu svarīgi jau iepriekš apzināties iesaistīto pušu viedokļu atšķirības.

Zaļās gaismas tuvinieku programmas izvēlējās tikai trešā daļa no tiem ieslodzītajiem, kuriem šī programma tika piedāvāta. Lai panāktu labākus rezultātus programma jāpiedāvā tikai tiem ieslodzītajiem, kas paši to vēlas. Tuvinieku iesaistīšanas programmu realizācijā var iesaistīties probācijas dienests un rehabilitācijas iestādes, bet ieslodzīto tuvinieki var kļūt par noderīgiem palīgiem ieslodzīto reintegrācijā.

Avots: Bobitt & Nelson, 2004.

Pētījums veikts par ESF grantu shēmas "Pētījumu veikšana par sociāli atstumto grupu iespējām darba tirgū" līdzekļiem.

Granta Nr. VPD1/ESF/NVA/04/GS/3.1.5.3/0001/0020

Šis dokuments ir veidots ar 75% Eiropas Savienības finansiālu atbalstu no Eiropas Sociālā fonda un 19% Latvijas valsts budžeta finansiālu atbalstu. Par šā dokumenta saturu pilnībā atbild Vidzemes augstskola un tas nevar tikt uzskatīts par Eiropas Kopienas vai Latvijas valsts viedokli.